

Om frekvensen av fylleristraff, särskilt hos tvillingar*

Straff för fylleri har funnits under sekler i vårt land. Redan under 1300-talet innehåller några landskapslagar bestämmelser rörande dryckenskap. Sedan slutet av 1700-talet har tongivande delar av läkarkåren sökt medverka till avkriminalisering av fylleri.

Magnus Huss införde 1849 begreppet kronisk alkoholism. Om alkoholism betraktas som en sjukdom, torde det inte vara riktigt att utmäta straff. Efter 200 års strävanden tycks tiden ha mognat för att avskaffa fylleristrafvet. I föreliggande uppsats göres en tillbakablick på omfattningen av sådana straff i den normala befolkningen. Dessutom har en intressant specialgrupp, bestående av tvillingar undersökts.

Docent Einar Helander är bitr. överläk. v. avd. f. fys. med., Karolinska sjukhuset.

Einar Helander

Statistik över fyllerifall

En statistik över antalet årligen avdömda fylleristraf har förts sedan 1830. Tillgänglig statistik måste dock bedömas med försiktighet. Siffrorna påverkas avsevärt av olika yttre omständigheter, bl a formerna för polisens spaning och möjligheterna för omhändertagande. Tillgången på arrestlokaler har betydelse, och i den mån dessas antal är konstant, finns naturligtvis en tendens att man omhändertar ett relativt konstant antal personer. "Taket" för omhändertagande nås, när det är fullt i arresten. Polisspaningen har under senare år i stor omfattning överförs till radiobilar, vilket tillåter bättre uppsikt över gator och vägar, men sämre över parke och andra svårtillgängliga platser. Förstatligandet av polisen har också inneburit en om-

disposition av polisresurserna. Frånvaron av polispaning i glesbygder gör, att där nästan ingen fyllerist numera tas om hand, medan storstädernas centra är välöversvakade. Härtill kommer, att åtalseftergifter för fylleri blivit allt vanligare under senare år.

Sedan 1932 anmäles alla avdömda fylleristraf till Riksskatteverkets (tidigare Kontrollstyrelsens) straffregister. I detta införes också andra uppgifter om brott, som har samband med alkohol, bl a rattonykterhet, rattfylleri, brott begångna i samband med alkoholförtäring, anstaltsvistelse m m.

En stor del av de personer som begår fylleri, återfaller. Men exakt hur många är inte känt. Den enda landsomfattande studien på denna punkt har utförts av Collett och Köhlhorn (1968), vilka gett siffror betr samtliga män födda i juni 1917, vilka under tiden 1932—64 förekommit i registret. Fylleristraf frekvens hos finska tvillingar (902 män, 28—37 år gamla) har redovisats av Partanen et al.

* Från avd. f. fys. medicin Karolinska sjukhuset, hygieniska inst. och inst. f. teoretisk alkoholforskning, Karolinska Institutet.

Ur Skånelagen från 1300-talet:

Ho som kallar man eller kvinna skalk eller hora eller annat okvämsord, uti sin drycken-skap och hastighet, böte hanom 3 mark.

Egna undersökningar

a) Normalmaterial

Samtliga levande personer, som är bosatta i landet och födda den 15 mars under åren 1900—1954 har framtagits via samtliga länsstyrelser's dataregister. Fullständigheten härav har senare kontrollerats genom att medlemskort (de s k F-korten) beträffande samma personer genom välvillig medverkan från Riksförsäkringsverket insamlats från alla försäkringskassors lokalkontor. Efter det invandrare borttagits består materialet av 7 642 män och 7 457 kvinnor, sammanlagt 15 099 personer (se vidare *tabell 1*).

b) Tvillingmaterial

L Friberg och medarbetare har redan för många

år sedan startat ett tvillingregister vid Karolinska Institutet innefattande alla från och med 1885 födda. Man har senare bestämt zygositeten för de tvillingar, som är födda 1885—1925. En detaljerad redogörelse för tvillingmaterialet har getts av Cederlöf (1966). Arbeten, som utgår från tvillingregistret har bl a lagts fram av Cederlöf och Friberg (1968) och Lundman (1966 och 1970).

Förf har genom tillmötesgående från Hygieniska Institutionen fått tillgång till ett utdrag av tvillingregistret, som innefattar samtliga samkönade, nu levande tvillingpar, där båda är bosatta i Sverige och födda dag 10—19 varje månad under åren 1900—1954. Utdraget innefattar 6 932 män och 8 082 kvinnor, sammanlagt 15 014 personer, uppdelningen på monozygota, dizygota och okänt zygota par framgår av *Tabell 1*.

c) Utdrag från Kontrollstyrelsens straffregister

Beträffande samtliga ovan nämnda 30 113 personer har alla anteckningar i Riksskatteverkets straffregister excerperats. I det här föreliggande

Tabell 1. Undersökta personer.

Födda år	Män				Kvinnor			
	Norm	MZ	DZ	OZ	Norm	MZ	DZ	OZ
1900—04	516	110	160	12	539	130	228	18
1905—09	591	116	236	12	663	164	332	18
1910—14	753	150	290	10	695	204	422	14
1915—19	631	184	300	16	656	230	410	30
1920—24	719	186	370	30	694	274	470	32
1925	}	24	82	2	}	38	108	0
1926—29		637	498			627	520	
1930—34		635	556			608	696	
1935—39		625	630			609	712	
1940—44		774	900			723	1 010	
1945—49	943	1 056		884	1 106			
1950—54	818	1 002		759	916			
Summa	7 642	6 932		7 457	8 082			
30 113								

MZ = monozygota tvillingar

DZ = dizygota tvillingar

OZ = okänt zygota, 1926—54 är alla tvillingar OZ

Ur förordning emot svalg och dryckenskap 17 april 1733:

Eho, som sig med drycker överlastar, att var och en, som honom ser, ögonskenligen kan märka, att han är drucken, skall, evad det är man eller kvinna, första gången böta 5, andra 10 och 3:e 15 daler silvermynt.

arbetet har endast uppgifter, som avser fylleristraf under åren 1932—1971 medtagits. Andra anteckningar, straff för brott begångna under inverkan av alkoholförtäring m m ingår sålunda ej i undersökningen utan kommer att beröras i ett kommande arbete.

Resultat

Fylleristraf frekvensen beträffande normalbefolkningen och tvillingarna anges i *Tabell 2 a och b*.

Tabell 2a. Förekomst i fylleristrafregistret i %

Födelseår	Män		Kvinnor	
	Norm.	Tvill.	Norm.	Tvill.
1900—04	13,4	9,6	0,6	—
1905—09	14,6	10,9	—	—
1910—14	14,8	11,3	0,1	0,3
1915—19	19,0	14,8	0,3	0,4
1920—24	15,6	10,6	0,9	0,1
1925—29	15,1	13,3	0,2	0,2
1930—34	11,3	14,4	0,7	0,7
1935—39	12,2	14,8	0,3	0,3
1940—44	14,0	11,5	1,0	0,5
1945—49	12,7	11,5	0,7	1,2
1950—54	7,0	5,9	0,5	0,7
1900—24	15,4	11,5	0,4	0,2
1925—54	11,9	11,3	0,7	0,6

Tabell 2b. Antal fylleristraf per 100 personer i varje grupp

Födelseår	Män		Kvinnor	
	Norm.	Tvill.	Norm.	Tvill.
1900—24	56,6	28,2	0,8	0,4
1925—54	33,6	37,6	0,8	1,3

Tvillingparens konkordans respektive diskordans beträffande fylleristraf anges i *Tabell 3 a och b*. En statistisk analys har utförts av det erhållna siftermaterialet, varefter signifikansen beträffande skillnaden mellan resultaten i olika grupper angivits i *Tabell 4*.

Tabell 3a. Konkordans och diskordans. Tvillingpar födda 1900—25 med känd zygositet. Absoluta värden.

	Män M Z	Kv D Z	Män D Z	Kv D Z
Ingen i paret har fylleristraf	331	519	562	980
En i paret har fylleristraf	40	1	129	5
Båda i paret har fylleristraf	14	0	28	0
Summa par	385	520	719	985

Tabell 3b. Procentuella värden efter korrektion för skillnaden mellan MZ och DZ betr. ålder och fylleristraf frekvens. Män, förstags- resp recidivstraf.

	Förstag MZ DZ		Recidiv MZ DZ	
Konkordant ej fylleristrafade par	76,8	78,1	88,2	89,1
Diskordanta par	15,3	17,9	11,5	9,3
Konkordant fylleristrafade par	7,9	4,0	1,0	1,6

Tabell 4. Chi² — testade samband

Män	Födda år	Signifikans för skillnad FP FS	
N — MZ	1900—25	S. Sign.	S. Sign.
N — DZ	„	Ej sign.	S. Sign.
MZ — DZ	„	S. Sign.	S. Sign.
N — TV	1926—54	Ej sign.	Ej sign.

Kvinnor

N — TV	1900—25	Ej sign.	Ej sign.
N — TV	1926—54	Ej sign.	Ej sign.

FP=andelen fylleristrafade personer i gruppen

FS=antal fylleristraf per person i gruppen

S. Sign. = statistiskt signifikant testad på 1 %-nivån.

Cirka var 4:e i Sverige född man blir någon gång under livet fylleristrafad

Eftersom straffregistret upprättades först 1932 och straffmyndighet inträder vid 15 års ålder, är uppgifterna inte kompletta i normalmaterialet förrän från och med den grupp, som är född 1917. Men fylleristraf före 17 års ålder var mycket ovanliga under hela 1930-talet, varför man i stort sett torde kunna betrakta registret som komplett från och med åldersgruppen 1915—19. I denna grupp är c:a 19 % straffade, vilken siffra kan jämföras med Collett och Kühlhorns 14,4 % och Bjervers 15,8 %. Om man emellertid tar hänsyn till antalet döda bland fylleristrafade och till frekvensen fylleristraf efter 56 års ålder, kan man beräkna risken för att en manlig person i Sverige skall få fylleristraf till ca 25 %.

För åldersgrupperna 1900—14 föreligger lägre siffror än för gruppen 1915—19, vilket beror på att deras förseelser före 1932 inte är inkluderade i registret. Att av män i åldern 16—21 år redan 7 % blivit fylleristrafade får betecknas som en ganska hög siffra.

Kvinnor har en avsevärt lägre fylleristraf-frekvens än män. Totalt ligger den endast vid ca 0,6 %. Det är svårt att uttala sig, om detta beror på att fylleri är lika mycket ovanligare bland kvinnor, eller på att polisen mera ogärna omhändertar kvinnor och för dem till arrestlokalerna.

Vid en genomgång av dem, som är registrerade för fylleristraf i normalmaterialet finner man, att 57 % är engångsfyllerister och 43 % har mer än en fylleriförseelse. Recidivfrekvensen för kvinnor är 36 %. Collett och Kühlhorn fann 49 % recidivfrekvens hos 1917 års män.

Är fylleristraf och alkoholism synonyma begrepp?

För drygt hälften utgör fylleristrafet en engångsföreteelse och för knappt hälften blir det recidiv. Det är självklart, att somliga engångsfyllerister inte är alkoholister, medan det omvänt säkerligen är så, att de flesta som har ett stort antal fylleri-

straff också är kroniska alkoholister.

I flera undersökningar på senare år har man visat starka samband mellan fylleristraf och andra faktorer. Bland dessa kan nämnas (Bjerver, Collett och Kühlhorn, Goldberg och medarbetare, Hjortzberg-Nordlund, Lindgren och Lokander) förekomst av kriminalitet, låg inkomst, dåliga bostadsförhållanden, upplösta äktenskap, ökad arbetsfrånvaro, ökad sjukskrivning, olycksfall, socialhjälp, dålig utbildning, okvalificerat arbete, talrika arbetsbyten, arbetslöshet, psykisk sjukdom och behandling på psykiatrisk klinik. Sambanden är mera uttalade för recidivister än för engångsfyllerister.

Slutsatsen av dessa undersökningar blir, att det finns många exempel på samband mellan fylleristraf, särskilt recidivstraf, och andra kriterier på social missanpassning. För många, som blir omhändertagna och straffade för fylleri, är fylleriförseelsen inte någon banal företeelse utan ett indicium på att vederbörande har alkoholproblem.

TVILLINGMATERIAL

Tvillinggruppen är mindre fylleristrafad än normalgruppen.

Om man jämför frekvensen fylleristrafade personer i normalgruppen (13,2 %) med den i tvillinggruppen (11,4 %), framkommer en något lägre sådan hos tvillingarna (Tabell 2 a). Skillnaden är statistiskt signifikant betr män födda 1900/24. Om man räknar fram antalet fylleriförseelser, som begåtts inom varje grupp (Tabell 2 b) framkommer, att normala män födda 1900—24 har ca dubbelt så många förseelser som manliga tvillingar i samma

Ur kunglig författning 24 augusti 1813:

Förtär någon så omåttligt starka drycker, att han därav dör, varde i tysthet begravnen.

åldersgrupp (skillnaden är statistiskt signifikant). Beträffande de yngre männen (födda 1925—54) finns inga sådana skillnader. Recidivfrekvensen för män är 44 %. Det relativt ringa antalet fylleristräff hos kvinnor tillåter ingen liknande analys.

Det här funna resultatet, att äldre manliga tvillingar, men inte yngre (jfr Partanen, som inte heller fann skillnader betr yngre tvillingar), har så avsevärt färre fylleristräff än normalt, syns icke kunna närmare tolkas utan en ingående analys.

Som utgångspunkt för denna har valts gruppen män födda 1915—25, den enda, där alla fylleristräff registrerats och man känner zygositeten. I denna grupp var åldern vid debutfylleriet för normala i medeltal 28,2 år, för MZ 29,4 år och för DZ 27,3 år. Skillnaden är ej statistiskt signifikant. I Fig 1—3 göres en ytterligare grafisk analys av den ålder vid vilken personerna i gruppen fått sina fylleristräff. Fig 1 visar samtliga fylleristräff, den normala kurvan är tvåtoppig, med en topp vid åldern 20—24 och en vid 40—44 år. Tvilling-

Fig. 1. Samtliga fylleristräff betr. normala och tvillingar fördelade efter ålder vid straffet, per 100 av totalantalet personer i varje grupp. Endast män födda 1915—25.

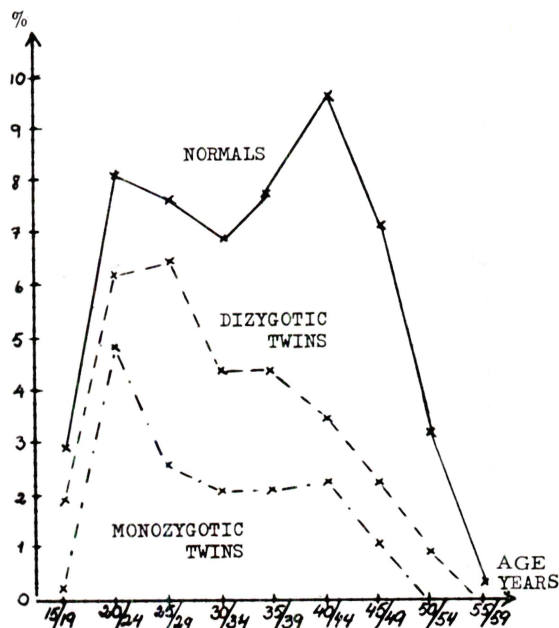
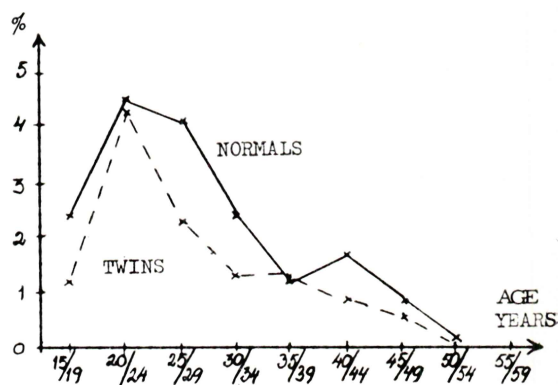

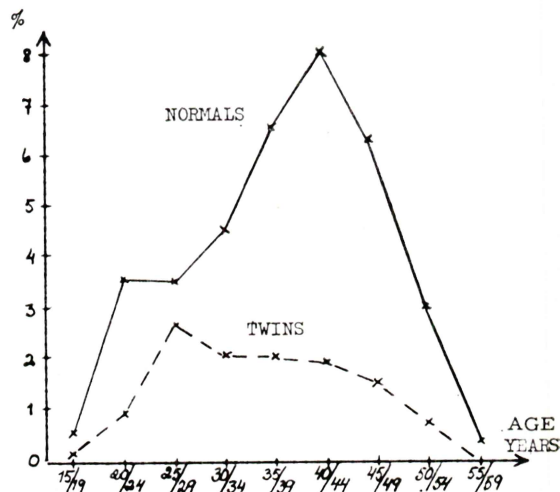
Fig. 2. Samma som Fig. 1, men endast första fylleristräffet är medtaget.

arnas kurva ligger under och saknar den senare toppen. Kurvan för MZ ligger under den för DZ. Fig 2 visar ålderskurvorna för första fylleristräffet, dessa kurvor är nästan lika för normala och tvillingar, och man ser här, att den första toppen på fig 1 motsvarar förstagångsfylleriet.

På fig 3 har recidivfyllerier framställt. Man kan här se ytterst olika kurvor för normala och tvillingar och den andra toppen på kurvan i fig 1 kan nu identifieras som recidivkurvan. Tvillingar får alltså i betydligt mindre omfattning än normala fylleristräffrecidiv efter 30 års ålder. Just sådana sträff är typiska för den kroniske alkoholis-

Fig. 3. Samma som Fig. 1, men endast recidivsträff är medtagna.

Ur kungl. förordning emot fylleri och dryckenskap 16 nov. 1841:

Om någon på sådant ställe, där brännvin eller andra starka drycker försäljas, någon finnes i den mån överlastad, att han synbarligen icke, utan våda för sig själv och andra, kan lämnas utan tillsyn och biträde; vare vörd skyldig att honom vårda, till dess det rusiga tillståndet upphört.

Alla i denna förordning bestämda böter skola fördelas på det sätt, att två tredjedelar tillfalla åklagaren, och den återstående tredjedelen de fattige i den församling, där förbrytelsen skett.

ten och slutsatsen måste bli, att tvillingar i avsevärt mindre omfattning än normalt är kroniska alkoholister. Det förhållandet, att de yngre männen inte visade skillnader mellan normal- och tvillinggruppen får sin förklaring härigenom, att de flesta av dessa inte kommit upp till den för recidiv så farliga 40-årsåldern.

Är alkoholism ärftligt?

Under denna studie har det varit aktuellt att söka ta reda på om det kunde ligga ärftliga faktorer bakom uppkomsten av fylleri. För att belysa denna fråga har i tabell 3 a antalet fylleristrafkkonkordanta resp - diskordanta par sammanställts. Grupperna MZ och DZ är dock inte jämförbara direkt. Därför har först åldersfördelningen för grupp DZ omräknats, så att den blir densamma som i MZ. Härfter har (eftersom det finns systematiska skillnader) fylleristrafrekvensen omräknats i grupp MZ till samma som i DZ. Materialen är nu direkt jämförbara. Härutöver har en ytterligare analys av konkordans betr såväl förstagångs- som recidivfylleri utförts (se tabell 3 b). Det föreligger statistiskt signifikanta skillnader i konkordans betr förstagångsfylleri mellan MZ (7,9 %) och DZ (4,0 %). Ingen skillnad finns betr konkordans för recidivfylleri. Den förväntade konkordansen för debutfylleri är 1,7 % och för recidivfylleri 0,4 %.

Resultaten bör tolkas med försiktighet med tan-

ke på att materialet ej är stort. Att de för MZ och DZ funna konkordanserna är högre än de förväntade talar för att tvillingarna möjligen påverkat varandra till en ökad beteendekonkordans. Att konkordansen för MZ är högre än för DZ kan tolkas som att hereditära faktorer spelar roll för uppkomsten av förstagångsstraff. Men det kan också bero på att samma miljöfaktorer, som möjligen lett till en högre beteendekonkordans hos tvillingar än väntat, är förstärkta hos MZ. Att konkordansen betr recidivfylleri är lika talar mot att ärftlighet skulle spela roll för sådana straff.

Frågan om alkoholism är ärftligt är sålunda synnerligen komplex och kommer att mera detaljerat behandlas i ett kommande arbete.

Varför finns skillnader mellan normalgruppen och tvillinggruppen?

För att ge en riktig tolkning skulle en utförligare analys av sakförhållandena behövas. Vi är hittills framför allt vana vid att analysera faktorer som framkallar, inte sådana som hindrar alkoholism. Iakttagelser, som redovisas i litteraturen (Fuller & Thompson, Partanen et al.), talar för, att tvillingpar, särskilt enäggiga, i större omfattning än normala syskon påverkar varandras beteende. Man får intrycket av, att denna samvaro leder till starka emotionella band mellan dem, till att de lär sig lösa sina interna konflikter mera framgångsrikt och till att de skyddar varandra vid yttre påfrestningar.

En stor del av befolkningen kommer i kontakt med alkohol och visar sig sedan använda den som

Ur strafflagen (giltig 1932—1948) har med nästan oförändrad lydelse från 1841 hämtats följande:

Överlastar sig någon av starka drycker så, att av hans åtbörder eller orediga sinnesförfattning synbarligen märkas kan, det han drycken är, och träffas han i sådant tillstånd å /offentlig eller allmän plats/ . . straffes, för fylleri, med böter, högst etthundra riksdaler.

Den för åren 1949 tills vidare giltiga lydelsen är:

Den som på allmän plats, utom eller inomhus, uppträder berusad av alkoholhaltiga drycker, så att det framgår av hans åtbörder eller tal, dömes för fylleri till böter, högst femhundra kronor.

sedativum, som ångestdämpande och som socialt kontaktmedel. En del av dessa personer blir kroniska alkoholister.

De ovan erhållna undersökningsfynden synes tala för, att det emotionella stöd, som samkönade tvillingar ger varandra under uppväxten, kan vara en faktor, som motverkar uppkomsten av alkoholism.

I den mån tvillingar dricker alkohol och därvid blir tagna för fylleri, visar de en större beteendekonkordans än förväntat. MZ-syskon influerar troligen varandra mera än DZ (jfr Fuller & Thompson, Kaij). Men eftersom tvillingar blir alkoholister i mindre omfattning än normalt måste man anta förekomsten av alkoholism-motverkande miljöfaktorer.

Gustav Jonsson har för de bl a med alkoholism förenade sociala familjestörningarna, som överförs från generation till generation lanserat begreppet "socialt arv". I ljuset av de funna resultaten bland tvillingsyskon ter sig både uttrycket "social smitta" och "social vaccinering" som talande.

LITTERATUR

Bjerver, K.: An evaluation of compulsive treatment programs for alcoholic patients in Stockholm, with particular reference to longitudinal development, epidemiological aspects and patient morbidity. *Opuscula Med. suppl.* XXV, 1972.

Bjerver, K., Goldberg, L. & P. Linde: *Proc. 2nd Int. Conf. Alcohol and Road Traffic*, Toronto 1955, sid. 92.

Bjerver, K., Goldberg, L. & U. Rydberg: *Läkartidningen* 68: 1971, sid 3295.

Cederlöf, R.: The twin method in epidemiological studies on chronic disease, Stockholm, 1966.

Cederlöf, R. & Friberg, L.: *Läkartidningen* 65: 1968, sid 2727.

Collett, J. & Kühllhorn, E.: Bot eller böter, *SOU* 1968: 56.

Fuller, J. L. & Thompson, W. R.: *Behaviour Genetics*. Wiley, New York 1960.

Goldberg, L.: *SOU* 1970: 61, sid 77.

Goldberg, L., Bjerver, K., Linde, P., Jez, J., Rydberg, U. & Scherfing, S.: *Alkoholkonflikten 1963*, medicinska verkningar. Svenska symposier vol 6, Norstedts 1965, sid 76.

Hjortzberg-Nordlund, H.: Abuse of alcohol in middle-aged men in Göteborg. *Acta Psych. Scand. suppl.* 199, 1968.

Kaij, L.: *Alcoholism in Twins*. Almqvist & Wiksell, Stockholm, 1960.

Lindgren, G.: *Läkartidningen* 54: 1957, sid 3613.

Lokander, S.: *Sick absence in a Swedish company. A sociomedical study*, Lund 1962.

Lundman, T.: Smoking in relation to coronary heart disease and lung function in twins. *Acta Med. Scand. suppl.* 145, 1966.

Lundman, T.: *Läkartidningen* 67: 1970, sid 156.

Partanen, J., Bruun, K. & Markkanen, T.: *Inheritance of Drinking Behaviour*. Almqvist & Wiksell, 1966.

Rydberg, U., Goldberg, L., Bjerver, K.: *8th Congress Int. Acad. Legal. Med., Soc.Med.* 1970, Reports, sid 149.